

آشنایی با دین‌های بزرگ جهان

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ

عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

حجرات (۴۹)، ۱۳

سرشناسه	: علیمردی، محمدمهدی، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور	: آشنایی با دین‌های بزرگ جهان /
محمدمهدی علیمردی، سید محمد روحانی.
مشخصات نشر	: قم: نشر ادیان، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	: ۴۵۶ ص
فروست	: نشر ادیان؛ ۲۱۵
شابک	: ۹-۲۶-۷۹۶۷-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۴۴۹] - ۴۸۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: ادیان -- تاریخ -- راهنمای آموزشی (عالی)
(Higher Study and teaching -- History -- Religions)
شناسه افزوده	: روحانی، سید محمد، ۱۳۵۹ - ، مؤلف.
رده بندی کنگره	: BL۹۶ / ۸۵
رده بندی دیویی	: ۲۹۰ / ۰۹۰۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۵۵۵۴۶۰

آشنایی با دین‌های بزرگ جهان

محمد مهدی علیمردی

سید محمد روحانی

نشر ادیان

۱۴۰۳

قم، پردیسان، روبه‌روی مسجد امام صادق (علیه‌السلام)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۱۳-۰۲۵-۳۲۸۰۲۶۱۰، ۰۲۵-۳۲۸۰۳۱۷۱،
تلفکس مرکز پخش و فروش: ۰۲۵-۳۲۸۰۶۶۵۲
فروشگاه اینترنتی:

@Libadyan

www.Adyanpub.com

آشنایی با دین‌های بزرگ جهان

● مؤلفین: دکتر محمدمهدی علیمردی (عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب)
دکتر سید محمد روحانی (عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب)

● ناشر: ادیان

● نوبت چاپ: اول، بهار ۱۴۰۳

● طراح: مهدی محمدی شجاعی، شهرام بردبار

● صفحه آرا: نیره نجفی

● ویراستار: زینب صالحی

● چاپ: موسسه بوستان کتاب

● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

● مرجع قیمت: وب‌سایت رسمی انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب

● شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۶۷-۲۶-۹

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار..... ۱۷

فصل اول: کلیات

مباحث کلی مطالعات ادیان.....	۱۹
اهداف درس.....	۱۹
۱. دانش ادیان.....	۱۹
۱. ۱. شیوه‌های مطالعه ادیان.....	۱۹
۱. ۲. ۱. درون دینی.....	۲۰
۱. ۲. ۲. برون دینی.....	۲۰
۱. ۳. آغاز دانش ادیان.....	۲۰
۱. ۴. تعریف دین و مذهب.....	۲۱
۱. ۵. تقسیم ادیان.....	۲۴
۱. ۶. ادیان ابتدایی.....	۲۸
۱. ۶. ۱. شَمَنیزم.....	۲۸
۱. ۶. ۲. فتیشیزم.....	۳۰
۱. ۶. ۳. آنیمیزم.....	۳۰
۱. ۶. ۴. توتیمیزم.....	۳۱
پرسش‌های درس.....	۳۲

فصل دوم: آیین هندو

اهداف درس.....	۳۳
۱. ۲. واژه‌شناسی و تعریف.....	۳۳
۲. ۲. مهمترین نمادها.....	۳۴
۲. ۲. ۱. اَوَمُ.....	۳۴
۲. ۲. ۲. تَریشوله.....	۳۵
۲. ۲. ۳. پَدْمَه (کَمَلَه).....	۳۵
۲. ۲. ۴. سَوَسْتیکه.....	۳۶
۳. تاریخ پیدایش.....	۳۷
۳. ۱. دوره پیش‌آریایی.....	۳۸
۳. ۲. دوره ودهای.....	۳۹
۳. ۳. دوره حماسی کلاسیک.....	۴۰
۳. ۴. دوره حکومت اسلامی.....	۴۱

۴۱ ۲. ۳. ۵. دوران مدرن هندو
۴۲ ۲. ۴. مذاهب و فریق
۴۲ ۲. ۴. ۱. ویشنوه
۴۴ ۲. ۴. ۲. شیوه
۴۵ ۲. ۴. ۳. شاکته
۴۵ ۲. ۴. ۵. بهکتی
۴۶ ۲. ۵. مهمترین باورها
۴۷ ۲. ۵. ۱. خداشناسی
۴۷ ۲. ۵. ۱. ۱. خدایان متکثر اسطوره‌ای
۴۹ ۲. ۵. ۱. ۲. تثلیث (تریمورتی)
۵۱ ۲. ۵. ۱. ۳. یگانه‌پرستی
۵۳ ۲. ۵. ۲. هستی‌شناسی
۵۶ ۲. ۵. ۳. آخرت‌شناسی
۵۸ ۲. ۶. متون مقدس
۵۹ ۲. ۶. ۱. الهامی (شروتی)
۶۳ ۲. ۶. ۲. غیرالهامی (سمریتی)
۶۵ ۲. ۷. آیین‌ها و مناسک
۶۵ ۲. ۷. ۱. نظام طبقاتی (ورنه)
۶۶ ۲. ۷. ۲. سَمَسکارها
۶۷ ۲. ۷. ۳. اوتسوه‌ها
۷۰ درس پرسش‌های

فصل سوم: آیین جینه

۷۱ اهداف درس
۷۱ ۳. ۱. واژه‌شناسی و تعریف
۷۲ ۳. ۲. مهمترین نمادها
۷۲ ۳. ۲. ۱. اوم
۷۲ ۳. ۲. ۲. جین‌پرستی ک چیهنه
۷۴ ۳. ۳. تاریخ پیدایش
۷۶ ۳. ۴. مذاهب و فریق
۷۷ ۳. ۴. ۱. دیگمیره
۷۹ ۳. ۴. ۲. شوتامیره
۸۰ ۳. ۵. مهمترین باورها
۸۰ ۳. ۵. ۱. خداشناسی

فهرست مطالب ۷

۸۲ ۲. ۵. ۳. هستی‌شناسی
۸۳ ۳. ۵. ۳. آخرت‌شناسی
۸۴ ۶. متون مقدس
۸۵ ۳. ۶. ۱. آگمه‌ای
۸۶ ۳. ۶. ۲. غیر آگمه‌ای
۸۶ ۳. ۷. آیین‌ها و مناسک
۸۶ ۳. ۷. ۱. احکام رهروان
۸۷ ۳. ۷. ۲. احکام غیر رهروان
۸۸ پرسش‌های درس

فصل چهارم: آیین بودا

۸۹ اهداف درس
۸۹ ۴. ۱. واژه‌شناسی و تعریف
۹۰ ۴. ۲. مهمترین نمادها
۹۰ ۴. ۲. ۱. دهرمه چکره - دهمه چکره
۹۱ ۴. ۲. ۲. مودرا
۹۴ ۴. ۲. ۳. مندله
۹۵ ۴. ۳. تاریخ پیدایش
۹۷ ۴. ۴. مذاهب و فرقه‌ها
۹۸ ۴. ۴. ۱. تهرواده
۹۸ ۴. ۴. ۲. مه‌ایانه
۹۹ ۴. ۴. ۱. ۲. ۴. ۴. وجره‌یانه
۱۰۰ ۴. ۴. ۲. ۲. ۴. ۴. ذن
۱۰۳ ۴. ۵. مهمترین باورها
۱۰۳ ۴. ۵. ۱. خداشناسی
۱۰۴ ۴. ۵. ۱. ۱. سه کالبد
۱۰۴ ۴. ۵. ۲. هستی‌شناسی
۱۰۴ ۴. ۴. ۱. ۲. ۴. ۴. ناپایداری (انیتیه)
۱۰۵ ۴. ۴. ۲. ۲. ۴. ۴. رنج (دوه‌کُبه)
۱۰۶ ۴. ۴. ۳. ۲. ۴. ۴. بی‌خودی (انتا/ناتمن)
۱۰۷ ۴. ۵. ۳. آخرت‌شناسی
۱۰۹ ۴. ۵. ۴. آموزه سه پناه (سه گوهر)
۱۱۰ ۴. ۶. متون مقدس
۱۱۱ ۴. ۶. ۱. تری‌پیتکه

۱۱۲	۴.۶.۱. وینیه پیتکه
۱۱۲	۴.۶.۲. سوتره (سوته) پیتکه
۱۱۳	۴.۶.۳. ابهیدهرمه (ابهیده‌مه) پیتکه
۱۱۴	۴.۷. آیین‌ها و مناسک
۱۱۵	۴.۷.۱. مناسک فردی
۱۱۵	۴.۷.۱.۱. مراقبه
۱۱۵	۴.۷.۲. مراسم نیایش و ستایش
۱۱۶	۴.۷.۲. مناسک اجتماعی
۱۱۷	۴.۷.۲.۱. آیین پناه‌بردن
۱۱۸	۴.۷.۲.۲. بیساکھی
۱۱۹	درس‌های پرسش‌ها

فصل پنجم: آیین سیکه

۱۲۱	اهداف درس
۱۲۱	۵.۱. واژه‌شناسی و تعریف
۱۲۲	۵.۲. مهمترین نمادها
۱۲۲	۵.۲.۱. ایک اُونکار
۱۲۲	۵.۲.۲. گُهندا
۱۲۳	۵.۲.۳. پانچ کَکَه (پنج کاف)
۱۲۴	۵.۳. تاریخ پیدایش
۱۲۹	۵.۴. مذاهب و فِرَق
۱۲۹	۵.۴.۱. خالصا
۱۳۰	۵.۴.۲. نام‌دھاری
۱۳۳	۵.۴.۳. نیرنکاری
۱۳۳	۵.۵. مهمترین باورها
۱۳۴	۵.۵.۱. خداشناسی
۱۳۵	۵.۵.۲. هستی‌شناسی
۱۳۶	۵.۵.۳. آخرت‌شناسی
۱۳۸	۵.۶. متون مقدس
۱۳۸	۵.۶.۱. گورو گرتنه صاحب
۱۴۰	۵.۶.۲. دسم گرتنه
۱۴۱	۵.۶.۳. واران بهایی گورداس و دیوان بهایی نندلال
۱۴۲	۵.۶.۴. جنم‌ساکھی‌ها
۱۴۳	۵.۷. آیین‌ها و مناسک

۱۴۳	۵. ۷. ۱. امریت سنسکار.....
۱۴۴	۵. ۷. ۲. انند سنسکار.....
۱۴۴	۵. ۷. ۳. انتیم سنسکار.....
۱۴۵	۵. ۷. ۴. مناسک گورو گرتنه صاحب.....
۱۴۶	پرسش‌های درس.....

فصل نهم: دین زرتشت

۱۴۷	اهداف درس.....
۱۴۷	۶. ۱. واژه‌شناسی و تعریف.....
۱۴۸	۶. ۲. مهمترین نمادها.....
۱۴۸	۶. ۲. ۱. فَرَوَهَر (فَرَوَشی).....
۱۴۹	۶. ۲. ۲. آتش و آتشدان.....
۱۵۰	۶. ۳. تاریخ پیدایش.....
۱۵۳	۶. ۴. مذاهب و فرَق.....
۱۵۳	۶. ۴. ۱. مانوی.....
۱۵۶	۶. ۴. ۲. مزدکی.....
۱۵۹	۶. ۴. ۳. پارسیان.....
۱۶۱	۶. ۵. مهمترین باورها.....
۱۶۲	۶. ۵. ۱. خداشناسی.....
۱۶۳	۶. ۵. ۱. ۱. سپنته‌مینو و انگره‌مینو.....
۱۶۵	۶. ۵. ۱. ۲. امشاسپندان (فرشتگان درجه اول).....
۱۶۶	۶. ۵. ۱. ۳. ایزدان (فرشتگان درجه دوم).....
۱۶۷	۶. ۵. ۲. وحی و پیامبری.....
۱۶۸	۶. ۵. ۳. هستی‌شناسی.....
۱۷۰	۶. ۵. ۴. آخرت‌شناسی.....
۱۷۱	۶. ۵. ۵. منجی‌باوری.....
۱۷۲	۶. ۶. متون مقدس.....
۱۷۲	۶. ۶. ۱. اوستا.....
۱۷۴	۶. ۶. ۱. ۱. یَسنا (یَسنه).....
۱۷۴	۶. ۶. ۲. ۱. ویسپَرَد.....
۱۷۵	۶. ۶. ۳. ۱. یشت‌ها.....
۱۷۵	۶. ۶. ۴. ۱. خُرْدَه‌اوستا.....
۱۷۵	۶. ۶. ۵. ۱. وَندیداد (ویدیودات).....
۱۷۶	۶. ۶. ۲. بَندهش.....

۱۷۷ ۳. ۶. ۶ دینکرد
۱۷۷ ۷. آیین‌ها و مناسک
۱۷۷ ۱. ۷. ۶ در بر کردن سدره و کُشتی
۱۷۸ ۲. ۷. ۶ نیایش
۱۷۹ ۱. ۲. ۷. ۶ اهمیت آتش
۱۸۱ ۳. ۷. ۶ ازدواج با اقربا (محارم)
۱۸۲ ۴. ۷. ۶ آیین‌های پس از مرگ
۱۸۴ پرسش‌های درس

فصل هفتم: آیین دائو

۱۸۵ اهداف درس
۱۸۵ ۱. ۷. ۱ واژه‌شناسی و تعریف
۱۸۶ ۲. ۷. ۲ مهمترین نمادها
۱۸۶ ۱. ۲. ۷ بین و ینگ
۱۸۷ ۲. ۲. ۷ با گوا
۱۸۸ ۳. ۷. ۳ تاریخ پیدایش
۱۸۸ ۱. ۳. ۷ آیین دائوی نخستین
۱۹۰ ۲. ۳. ۷ آیین دائوی کلاسیک
۱۹۱ ۳. ۳. ۷ آیین دائوی مدرن
۱۹۲ ۴. ۳. ۷ آیین دائوی معاصر
۱۹۲ ۴. ۷. ۴ مذاهب و فرَق
۱۹۲ ۱. ۴. ۷ مذهب دستار زردها (هوانگجین)
۱۹۳ ۲. ۴. ۷ مذهب پیشوایان آسمانی (تیان-شیدو)
۱۹۵ ۵. ۷. ۵ مهمترین باورها
۱۹۵ ۱. ۵. ۷ خداشناسی
۱۹۵ ۱. ۱. ۵. ۷ دائو (ذات طبیعت ازلی)
۱۹۶ ۲. ۱. ۵. ۷ سان چینگ (سه یگانه خالص)
۱۹۸ ۳. ۱. ۵. ۷ شیان (انسان‌های نامیرا)
۱۹۹ ۲. ۵. ۷ هستی‌شناسی
۲۰۰ ۱. ۲. ۵. ۷ بین و ینگ
۲۰۲ ۲. ۲. ۵. ۷ ووشینگ
۲۰۳ ۳. ۲. ۵. ۷ جوهر حیات (چی)
۲۰۴ ۴. ۲. ۵. ۷ بی‌عملی (وو-وی)
۲۰۵ ۳. ۵. ۷ آخرت‌شناسی

فهرست مطالب ۱۱

۲۰۵	۶. متون مقدس
۲۰۷	۶.۱. دائو دِ جینگ
۲۰۷	۶.۲. ژوانگزی
۲۰۸	۷. آیین‌ها و مناسک
۲۰۹	۷.۱. مناسک یادبود نیاکان
۲۱۰	۷.۲. مناسک تقدیم پیش کش
۲۱۱	پرسش‌های درس

فصل هشتم آیین کنفوسیوس

۲۱۳	اهداف درس
۲۱۳	۸.۱. واژه‌شناسی و تعریف
۲۱۴	۸.۲. مهمترین نمادها
۲۱۴	۸.۲.۱. شوی
۲۱۵	۸.۲.۲. شوانگسی
۲۱۶	۸.۳. تاریخ پیدایش
۲۱۸	۸.۴. مذاهب و فرَق
۲۱۹	۸.۴.۱. کنفوسیوس کلاسیک
۲۱۹	۸.۴.۲. کنفوسیوس هان
۲۲۰	۸.۴.۳. کنفوسیوس نوین
۲۲۱	۸.۴.۴. کنفوسیوس چینگ
۲۲۱	۸.۵. مهمترین باورها
۲۲۲	۸.۵.۱. خداشناسی
۲۲۳	۸.۵.۲. هستی‌شناسی
۲۲۴	۸.۵.۳. آخرت‌شناسی
۲۲۶	۸.۶. متون مقدس
۲۲۸	۸.۷. آیین‌ها و مناسک
۲۲۹	معبد آسمان
۲۳۰	۸.۷.۱. پرستش نیاکان
۲۳۰	۸.۷.۲. مراسم بلوغ
۲۳۱	۸.۷.۳. مراسم ازدواج
۲۳۱	۸.۷.۳. مراسم خاک‌سپاری
۲۳۲	پرسش‌های درس

فصل نهم: آیین شین‌تو

۲۳۳	اهداف درس
-----	-----------

۲۳۳	۱. ۹. واژه‌شناسی و تعریف
۲۳۴	۲. ۹. مهمترین نمادها
۲۳۴	۱. ۲. ۹. تری
۲۳۵	۲. ۲. ۹. تَمَّه
۲۳۶	۳. ۹. تاریخ پیدایش
۲۳۸	۴. ۹. مذاهب و فرَق
۲۴۰	۵. ۹. مهمترین باورها
۲۴۱	۱. ۵. ۹. خداشناسی
۲۴۷	۲. ۵. ۹. هستی‌شناسی
۲۴۹	۳. ۵. ۹. آخرت‌شناسی
۲۵۰	۶. ۹. متون مقدس
۲۵۱	۷. ۹. آیین‌ها و مناسک
۲۵۳	۱. ۷. ۹. مهمترین بخش‌های نیایش شین‌تو
۲۵۳	۱. ۱. ۷. ۹. تطهیر (کورایی)
۲۵۴	۲. ۱. ۷. ۹. پیش‌کش (شینسین)
۲۵۵	۳. ۱. ۷. ۹. دعا (نریت)
۲۵۵	۴. ۱. ۷. ۹. جشن (ناتورائی)
۲۵۵	۲. ۷. ۹. مناسک گذار
۲۵۶	پرسش‌های درس

فصل دهم: یهودیت

۲۵۷	اهداف درس
۲۵۷	۱. ۱۰. واژه‌شناسی و تعریف
۲۵۹	۲. ۱۰. مهمترین نمادها
۲۵۹	۱. ۲. ۱۰. مَنُورا
۲۶۱	۲. ۲. ۱۰. ماگِن دیوید
۲۶۲	۳. ۱۰. تاریخ پیدایش
۲۶۳	۱. ۳. ۱۰. عصر مشایخ
۲۶۴	۲. ۳. ۱۰. عصر موسی تا ده فرمان
۲۶۷	۳. ۳. ۱۰. عصر داوران
۲۶۷	۴. ۳. ۱۰. عصر پادشاهان
۲۷۱	۵. ۳. ۱۰. اسارت بابل
۲۷۲	۶. ۳. ۱۰. عصر کاهنان (سلطه ایرانیان)
۲۷۴	۷. ۳. ۱۰. عصر یونانی

۲۷۵	۸.۳.۱۰	عصر مکابیان
۲۷۶	۹.۳.۱۰	عصر رومی
۲۷۷	۱۰.۳.۱۰	عصر سنت شفاهی (تلمود)
۲۷۸	۱۱.۳.۱۰	عصر پراکندگی بزرگ
۲۷۹	۱.۱۱.۳.۱۰	حضور یهودیان در اسپانیا
۲۸۰	۲.۱۱.۳.۱۰	حضور یهودیان در اروپای قرون وسطا
۲۸۱	۴.۱.۱۰	مذاهب و گروه‌های دینی
۲۸۱	۱.۴.۱۰	مذاهب
۲۸۱	۱.۱.۴.۱۰	صدوقیان
۲۸۲	۲.۱.۴.۱۰	فریسیان
۲۸۳	۳.۱.۴.۱۰	اسنی‌ها
۲۸۳	۲.۴.۱۰	گروه‌های دینی
۲۸۳	۱.۲.۴.۱۰	اشکنازی و سفارادی
۲۸۴	۲.۲.۴.۱۰	قرائیم
۲۸۵	۳.۲.۴.۱۰	قبالا (کباله)
۲۹۱	۳.۴.۱۰	جریان‌های یهودی در عصر جدید
۲۹۲	۱.۳.۴.۱۰	یهودیت سنت‌گرا
۲۹۲	۲.۳.۴.۱۰	حسیدیسم
۲۹۳	۳.۳.۴.۱۰	یهودیان اصلاح‌گرا
۲۹۳	۴.۳.۴.۱۰	صهیونیسم
۲۹۴	۵.۱.۱۰	مهمترین باورها و آموزه‌های اعتقادی
۲۹۴	۱.۵.۱۰	خداشناسی
۲۹۵	۱.۱.۵.۱۰	توحید
۲۹۶	۲.۱.۵.۱۰	نام‌های خداوند
۲۹۷	۳.۱.۵.۱۰	توصیفات مختلف خداوند
۲۹۹	۲.۵.۱۰	آفرینش
۳۰۰	۳.۵.۱۰	وحی و نبوت
۳۰۳	۴.۵.۱۰	آخرت‌شناسی
۳۰۶	۵.۵.۱۰	منجی‌باوری
۳۰۹	۶.۱.۱۰	متون مقدس
۳۱۰	۱.۶.۱۰	متون مقدس عبری (تنخ)
۳۱۲	۲.۶.۱۰	تلمود
۳۱۴	۷.۱.۱۰	احکام و مناسک
۳۱۶	۱.۷.۱۰	احکام خوراکی‌ها (کشروت)

۳۱۸ نماز (تقیلاً و شِمع).....	۱۰. ۷. ۲.
۳۲۱ روزه (تعنیت).....	۱۰. ۷. ۳.
۳۲۲ ختنه (بریت میلا).....	۱۰. ۷. ۴.
۳۲۳ جشن بلوغ (بر میصوا و بت میصوا).....	۱۰. ۷. ۵.
۳۲۳ ازدواج (قیدوشین و نیسوتین).....	۱۰. ۷. ۵.
۳۲۵ ۶ مناسک اعیاد و مناسبت‌ها.....	۱۰. ۷. ۶.
۳۲۵ ۱. ۱. ۷. ۱۰. مناسک روز شنبه (شبات).....	۱۰. ۷. ۱. ۱.
۳۲۶ ۲. ۱. ۷. ۱۰. جشن فطیر (فصح - پسخ).....	۱۰. ۷. ۲. ۱.
۳۲۷ ۳. ۱. ۷. ۱۰. جشن هفته‌ها (شاووعوت).....	۱۰. ۷. ۳. ۱.
۳۲۸ ۴. ۱. ۷. ۱۰. جشن سایبان‌ها (سو کوت).....	۱۰. ۷. ۴. ۱.
۳۲۹ ۵. ۱. ۷. ۱۰. روز توبه (یوم کیپور).....	۱۰. ۷. ۵. ۱.
۳۳۰ ۶. ۱. ۷. ۱۰. جشن قرعه‌ها (پوریم).....	۱۰. ۷. ۶. ۱.
۳۳۱ ۷. ۱. ۷. ۱۰. جشن روشنائی (חנוکا).....	۱۰. ۷. ۷. ۱.
۳۳۳ پرسش‌های درس.....	

فصل یازدهم: مسیحیت

۳۳۵ اهداف درس.....	
۳۳۵ ۱. ۱۱. واژه‌شناسی و تعریف.....	۱۱. ۱. ۱.
۳۳۶ ۲. ۱۱. مهمترین نمادها.....	۱۱. ۲. ۱.
۳۳۶ ۱. ۲. ۱۱. صلیب (چلیبا).....	۱۱. ۲. ۱.
۳۳۸ ۲. ۲. ۱۱. کیوتر.....	۱۱. ۲. ۲.
۳۳۹ ۳. ۲. ۱۱. بره خدا.....	۱۱. ۲. ۳.
۳۴۰ ۳. ۱۱. تاریخ پیدایش.....	۱۱. ۳. ۱.
۳۴۱ ۱. ۳. ۱۱. دوران حیات عیسی مسیح.....	۱۱. ۳. ۱.
۳۴۱ ۱. ۱. ۳. ۱۱. تولد.....	۱۱. ۳. ۱. ۱.
۳۴۴ ۲. ۱. ۳. ۱۱. غسل تعمید عیسی: آغاز رسالت.....	۱۱. ۳. ۲. ۱.
۳۴۴ ۳. ۱. ۳. ۱۱. تعالیم عیسی.....	۱۱. ۳. ۳. ۱.
۳۴۷ ۴. ۱. ۳. ۱۱. معجزات.....	۱۱. ۳. ۴. ۱.
۳۴۹ ۵. ۱. ۳. ۱۱. مصلوب شدن.....	۱۱. ۳. ۵. ۱.
۳۵۴ ۶. ۱. ۳. ۱۱. رستاخیز تا صعود.....	۱۱. ۳. ۶. ۱.
۳۵۶ ۲. ۳. ۱۱. پس از صعود عیسی مسیح.....	۱۱. ۳. ۲. ۱.
۳۵۶ ۱. ۲. ۳. ۱۱. پنطیکاست.....	۱۱. ۳. ۱. ۲.
۳۵۸ ۲. ۲. ۳. ۱۱. حواریون (رسولان).....	۱۱. ۳. ۲. ۲.
۳۶۰ ۳. ۲. ۳. ۱۱. جانشین عیسی مسیح.....	۱۱. ۳. ۲. ۳.

۳۶۰	۱۱	۳	۲	۴	نقش پولس
۳۶۲	۱۱	۳	۳	عصر آباء (پدران) کلیسا	
۳۶۴	۱۱	۳	۴	تشکیل شوراها	
۳۶۴	۱۱	۳	۴	۱. شورای اول نیقیه	
۳۶۶	۱۱	۳	۴	۲. شورای اول قسطنطنیه	
۳۶۸	۱۱	۳	۴	۳. شورای افسوس	
۳۷۰	۱۱	۳	۴	۴. شورای کلسدون	
۳۷۱	۱۱	۳	۴	۵. شورای دوم قسطنطنیه	
۳۷۲	۱۱	۳	۴	۶. شورای سوم قسطنطنیه	
۳۷۲	۱۱	۳	۴	۷. شورای دوم نیقیه	
۳۷۳	۱۱	۴	مذاهب و فرَق		
۳۷۴	۱۱	۴	۱. کاتولیک		
۳۷۵	۱۱	۴	۱	۱. جایگاه پاپ و سلسله مراتب کلیسای	
۳۷۷	۱۱	۴	۲	۲. ارتدوکس	
۳۷۷	۱۱	۴	۲	۱. مهمترین اختلاف های کلیساهای ارتدوکس و کاتولیک	
۳۷۸	۱۱	۴	۲	۲. مهمترین ویژگی های اعتقادی ارتدوکس	
۳۷۹	۱۱	۴	۳	۳. پروتستان (نهضت اصلاح دینی)	
۳۸۰	۱۱	۴	۳	۱. مهمترین رهبران مذهب پروتستان	
۳۸۵	۱۱	۴	۳	۲. مهمترین اصول اعتقادی پروتستان	
۳۸۷	۱۱	۴	۳	۳. مهمترین فرقه های پروتستان	
۳۸۸	۱۱	۴	۴	۴. فرقه های غیررسمی مسیحیت	
۳۸۹	۱۱	۳	۴	۱. کلیسای مورمون	
۳۹۰	۱۱	۳	۴	۲. شاهدان یهوه	
۳۹۲	۱۱	۵	مهمترین باورها		
۳۹۲	۱۱	۵	۱	۱. خداشناسی	
۳۹۲	۱۱	۵	۱	۱. یگانه پرستی	
۳۹۳	۱۱	۵	۱	۲. تثلیث	
۴۰۱	۱۱	۵	۱	۳. تجسد	
۴۰۴	۱۱	۵	۲	۲. آفرینش	
۴۰۵	۱۱	۵	۳	۳. فرجام شناسی	
۴۰۶	۱۱	۵	۳	۱. آخرالزمان	
۴۰۷	۱۱	۵	۳	۲. کیفیت حیات پس از مرگ	
۴۱۰	۱۱	۶	متون مقدس		
۴۱۱	۱۱	۶	۱	۱. عهد عتیق	

۴۱۲ ۱۱. ۲. عهد جدید
۴۱۵ ۱۱. ۷. آیین‌ها و مناسک
۴۱۸ ۱۱. ۷. ۱. آیین‌های فیض‌بخش (مقدس)
۴۱۸ ۱۱. ۷. ۱. ۱. غسل تعمید
۴۲۰ ۱۱. ۷. ۱. ۲. عشای ربانی
۴۲۲ ۱۱. ۷. ۱. ۳. آیین تأیید (تثبیت)
۴۲۴ ۱۱. ۷. ۱. ۴. آیین دریافت رتبه‌های مقدس
۴۲۴ ۱۱. ۷. ۱. ۵. آیین توبه
۴۲۵ ۱۱. ۷. ۱. ۶. آیین ازدواج
۴۲۸ ۱۱. ۷. ۱. ۷. آیین تدهین بیمار
۴۲۸ ۱۱. ۷. ۲. جشنواره‌ها
۴۲۸ ۱۱. ۷. ۱. ۲. جشن کریسمس
۴۲۹ ۱۱. ۷. ۲. ۲. یک‌شنبه پالم (برگ نخل)
۴۳۰ ۱۱. ۷. ۲. ۳. جمعه خوب (آدینه نیکو)
۴۳۱ ۱۱. ۷. ۲. ۴. عید پاک
۴۳۲ پرسش‌های درس
۴۳۵ منابع
۴۳۵ منابع فصل کلیات
۴۳۷ منابع فصل آیین هندو
۴۳۹ منابع فصل آیین جینه
۴۴۱ منابع فصل آیین بودا
۴۴۳ منابع فصل آیین سیکه
۴۴۴ منابع فصل دین زرتشت
۴۴۷ منابع فصل آیین دائو
۴۴۸ منابع فصل آیین کنفوسیوس
۴۴۹ منابع فصل آیین شین‌تو
۴۵۰ منابع فصل یهودیت
۴۵۳ منابع فصل مسیحیت

پیش‌گفتار

ارتباط گسترده و همه‌جانبه کشورها مستلزم شناخت جنبه‌های گوناگون، به‌ویژه شناخت آموزه‌های اعتقادی سایر ملت‌ها است، و ضرورت و اهمیت آشنایی با مهم‌ترین ادیان زنده جهان را ایجاب می‌کند، به‌خصوص اگر این آگاهی و شناخت به گونه‌ای روشمند باشد مانع برداشت‌های ناصواب و قضاوت‌های نادرست می‌شود. از این‌رو امروزه در کشور ما برخی رشته‌های دانشگاهی دست‌کم دو واحد آشنایی با ادیان را دنبال می‌کنند، اما متأسفانه کتاب منسجم و یکپارچه‌ای برای آموزش در تمام رشته‌هایی که می‌خواهند با ادیان به صورت روشمند آشنا شوند وجود ندارد و کتاب‌های موجود با اینکه از ویژگی لازم برخوردارند اما هر یک به نوعی به همه جوانب ادیان به طور یک‌دست، یکسان و روشمند پرداخته‌اند.

نوشته پیش‌رو در صدد است، به روش عالمانه، گامی در شناخت اندیشه ادیان بردارد که به‌اجمال چند ویژگی آن را برمی‌شمریم.

۱. روشمندبودن؛ یعنی یکسان‌سازی سرفصل‌ها که خواننده نگاه نسبتاً جامعی به همه آن ادیان پیدا می‌کند.

۲. کتاب حاضر، کتابی جامع در معرفی علمی دین‌های بزرگ است. کتاب‌های موجود در این زمینه، یا همه ادیان بزرگ را در بر نمی‌گیرند، و صرفاً به چند دین خاص پرداخته‌اند، و جنبه‌های بررسی‌شده نیز در هر دین متفاوت است، یا بعضی در کنار ادیان ابراهیمی برخی ادیان شرق را گذرا در موضوعات متفاوت شرح داده‌اند. در حالی که از نظر آموزشی باید به این نکته توجه کرد که نخستین آشنایی با ادیان اگر در سرفصل یکسانی ارائه شود امتیاز بزرگی است که قدرت تحلیل دانشجو را افزایش خواهد داد. البته تذکر این نکته ضروری به‌نظر می‌رسد که چون مخاطبین اصلی این کتاب فارسی‌زبانان مسلمان هستند، و در حوزه معرفی اسلام کتاب‌های متعدد و خوبی به فارسی موجود است، برای جلوگیری از

تکرار مکررات و افزایش بیش از حد حجم این کتاب، از معرفی دین مبین اسلام اجتناب شده است.

۳. امتیاز دیگر این کتاب جنبه آموزشی آن است که از لحاظ تلاش شده تا وارد جزئیات تفصیلی ادیان نشود، و بیشتر معطوف به شناخت اولیه به صورت گزارشی آموزشی به جنبه‌های لازم بپردازد. افزون بر آن، اهداف و پرسش‌های مطرح در ابتدا و انتهای هر فصل قدرت یادگیری و بازیابی نهایی را افزایش داده است.

۴. آشنایی با مهمترین نمادها که از همان ابتدا دانش‌پژوه را به خود جذب می‌کند و با توضیح اجمالی خواننده را به درون دین می‌کشاند.

۵. کتاب حاضر خواننده را در توضیحات تاریخی نگه نمی‌دارد، بلکه با مطرح کردن جوانب مختلف دین، همچون آموزه‌ها و باورهای اساسی و سایر آداب و مناسک، نوعی جذابیت و شگفتی برای دانش‌پژوه فراهم می‌کند.

۶. حجم کتاب گنجایش دو تا چهار واحد تدریس را برای استادان و دانشجویان فراهم کرده است تا استادان با توجه به شرایط زمان و تدریس دست به انتخاب بزنند.

۷. نویسندگان بر همین اساس تجربه تدریس تقریباً پانزده‌ساله‌شان را در این خصوص به کار گرفتند و نهایت دقت و سعی برای روشمندبودن اثر را دنبال کردند. ضمن اینکه هر بخش از کتاب نیز به برخی استادان فن برای ارزیابی تقدیم شد تا نکات لازم را تذکر دهند.

در پایان، از تمام استادانی که در این عرصه قبول زحمت کردند و نکات لازم را تذکر دادند سپاسگزاریم، به‌ویژه از دکتر فرزانه گشتاسب و دکتر سید سعید منتظری در بخش دین زرتشت، دکتر احمدرضا مفتاح در بخش مسیحیت، آقای حاخام آرش آبایی در بخش یهودیت، دکتر ابوالقاسم جعفری در بخش آیین بودا، و دکتر علی موحدیان عطار، نهایت سپاس و کمال قدردانی را داریم.

کلیات

مباحث کلی مطالعات ادیان

اهداف درس

آشنایی با دانش ادیان و تاریخ آن

معرفی روش مطالعه ادیان

آشنایی با تعریف دین

شناخت انواع تقسیم ادیان

معرفی اجمالی ادیان ابتدایی

۱.۱. دانش ادیان

دانش ادیان، افزون بر اینکه به هر حقیقت‌جویی در این زمینه بصیرت لازم را می‌دهد، در تبادل فرهنگی، و حل مشکلات معنوی، یا گفت‌وگوی دینی و برقراری ارتباط نقش مؤثری دارد. شناخت ادیان و مطالعه آن از دو جهت کمی و کیفی درخور ملاحظه است؛ از جهت کمی باید شناخت همه‌جانبه هر دین و اینکه چه ابعادی از دین بررسی می‌شود، محل توجه قرار گیرد. از لحاظ کیفی هم روشی که در معرفی هر دین به کار رفته است باید چنان باشد که شناخت روشن و نزدیک به واقع به مخاطب بدهد. در این کتاب، از نظر کمی، سعی شده است جوانب مختلف هر دین به‌اجمال معرفی شود، و از حیث کیفی روش توصیف دین در ابعادی چون تاریخ دین، بنیان‌گذار، فرقه‌های اصلی، آشنایی با متون، به صورت روشمند در همه ادیان یکسان‌سازی شده است. این روش برای دانشجو یادگیری را آسان کرده، نظام فکری وی را در راستای موضوعات تحت بررسی، آشفته نمی‌کند.

۱.۲. شیوه‌های مطالعه ادیان

«مطالعه درباره دین» اصطلاحی است عام که به دو نوع کلی تقسیم می‌شود:

۱.۲.۱. درون‌دینی

در این شیوه محقق ادیان از دید فردی مؤمن، آن دین را بررسی می‌کند تا با زوایای پنهان اعتقادی آن دین که فقط از راه برقراری ارتباط ایمانی آشکار می‌شود، آشنا شود. این نوع مطالعه را بیشتر با عنوان «مطالعات کلامی و الاهیاتی» می‌شناسند.^۱ در این شیوه از مطالعه ادیان، پژوهشگر می‌کوشد با در نظر گرفتن سه عامل مهم زبان دینی، فرهنگ و تاریخ شکل‌گیری و تحولات دین تحت بررسی، آن را بکاود، چراکه بدون در نظر گرفتن زبان متون دینی و استفاده صرف از ترجمه‌های مختلف، یا بدون توجه به هنجارها و پیشینه فرهنگی سرزمینی که دین در آن ظهور کرده، یا بعد تاریخی که آن دین در آن شکل گرفته، هرگز نمی‌توان درکی دقیق و عمیق از مفهوم حقیقی آموزه‌های درون‌دینی ادیان به دست آورد.

۱.۲.۲. برون‌دینی

مطالعه برون‌دینی عبارت است از مطالعه علمی محض و بدون دیدگاه کلامی و جانب‌داری و دلبستگی به دین.^۲ چنین مطالعه‌ای بدون هیچ داوری و بدون دخالت نگرش شخصی، تمامی جوانب دین را همچون یک پدیده بررسی می‌کند. این نوع مطالعه خود به گونه‌هایی دیگر تقسیم‌پذیر است.^۳

۱.۳. آغاز دانش ادیان

اگرچه علم مطالعات ادیان^۴ و اصطلاح «تاریخ ادیان»^۵ به منزله رشته‌ای مستقل از آغاز سده نوزدهم میلادی رواج یافت، اما بحث از عقاید بشر سابقه‌ای دیرینه دارد. در سده دهم پیش از میلاد، هومر در دو کتاب الیاد^۶ و اودیسه^۷ شئون دینی و اوضاع ادیان مردم این دوره و روند آن در لابه‌لای سایر ابعاد زندگانی مردم یونان را توصیف کرده است. بعد از آن هرودوت^۸ (۴۸۴ ق.م) توصیفات دقیق و شگفتی درباره چند دین ابتدایی و بیگانه (مصر، ایران، و ...)

۱. موحدیان عطار، روش‌شناسی دین‌پژوهی، ص ۲۴.

۲. کلیم‌کیت، شناخت دانش ادیان، ص ۱۶.

۳. برای مطالعه بیشتر نک.: موحدیان عطار، روش‌شناسی دین‌پژوهی.

4. Religious Studies

5. History of Religions

6. Iliad

7. Odyssey

8. Herodote